

Spelen met bladmuziek

Deel 3

Ritme leren lezen en spelen

Spelen met bladmuziek is een methode in vier delen voor het snel en verantwoord leren lezen en spelen van genoteerde muziek.

Spelen met bladmuziek 1

Noten leren lezen en spelen

Noten benoemen vanaf bladmuziek

Noten spelen vanaf bladmuziek

Toonafstanden herkennen vanaf bladmuziek

Spelen met bladmuziek 2

Toonladders leren lezen en spelen

Voortekens

Toonsoorten en toonladders met vingerzetting

Spelen met beide handen

Spelen met bladmuziek 3

Ritme leren lezen en spelen

Lengte van noten en rusten

Maten en maatsoorten

Ritmes lezen, herkennen en spelen

Spelen met bladmuziek 4

Akkoorden leren lezen en spelen

Basisprincipes van harmonie

Akkoorden en drieklanken

Akkoordopeenvolgingen en cadensen

Muziekvoorbeelden met melodie

© Jacco Lamfers en Iebele Abel
© Elmtree and Waters Publishing

Eerste druk, december 2021

ISBN 9789079735273

Muziektechniek, muzieklessen, muziekonderwijs
NUR 668/667 Bladmuziek / Muziekinstrumenten en -techniek
BISAC MUS016000 MUSIC / Instruction & Study / Exercises
BISAC MUS023030 MUSIC / Musical Instruments / Piano & Keyboard

Vormgeving Studio Het Hogeland

Een uitgave van Elmtree and Waters Publishing Nederland
www.elmwaters.com

© 2021. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door printouts, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

RITME LEREN LEZEN EN SPELEN

Overzicht van gebruikte noten	4
Inleidende oefeningen	5
Vingerzetting	6
Puls	7
Maat	8
Tellen	9
Maatsoorten en lengten van noten	10
Maat en maatsoorten	18
Rusten	21
Overgebonden noten	21
Ritme	22
Tempo	23
Het leren tellen in de maat	25
Maten met twee tellen	26
Maten met drie tellen	32
Maten met vier tellen	38
Maten met vijf tellen	45
Maten met zes tellen	52
Het opdelen van de tellen	59
De tel opdelen in tweeën	61
De tel opdelen in drieën (triolen)	69
De tel opdelen in vieren	74
Gecombineerde oefeningen met herhalingen	79
Herhalingen vanaf het begin	80
Herhalingen van één of meerdere maten	82
Herhalingen met Prima en Seconda Volta	84
Herhalingen met Da Capo al Fine	86
Herhalingen met Dal Segno al Fine	88
Herhalingen met Coda	90

In Deel 1 van Spelen met bladmuziek leerde je noten lezen en spelen. Op deze pagina zetten we alle noten nog een keer op een rij.

De noten en de notennamen van de witte toetsen staan zijn recht onder de toetsen. De toets met de halve cirkel is de centrale C.

Het rechterdeel van het toetsenbord wordt meestal gespeeld met de rechterhand en staat genoteerd op de bovenste notenbalk. Het linkerdeel van het toetsenbord wordt meestal gespeeld met de linkerhand en staat genoteerd op de onderste notenbalk.

The diagram shows a piano keyboard with 88 keys. The white keys are labeled with their corresponding note names: C, D, E, F, G, A, B, C, D, E, F, G, A, B, C, D, E, F, G, A, B, C. The central C is marked with a half-circle and labeled 'Centrale C'. Below the keyboard, two musical staves are shown. The upper staff, labeled 'R' (Right Hand), is in treble clef and shows the C major scale starting from the central C. The lower staff, labeled 'L' (Left Hand), is in bass clef and shows the C major scale starting from the C below the central C. The notes are written as quarter notes, and the two staves are connected by a brace on the left.

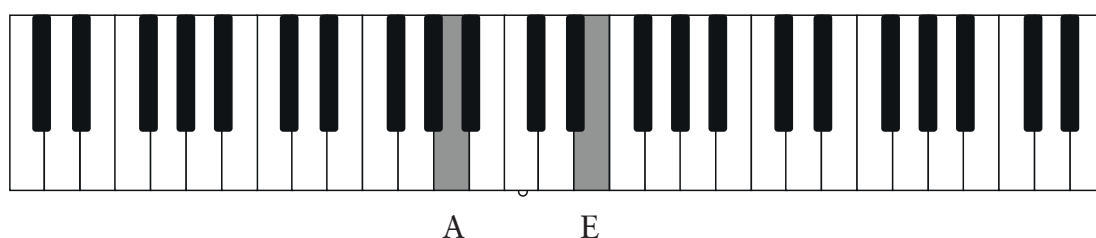
Inleidende oefeningen

Spelen met bladmuziek is een verantwoorde en effectieve methode om muziek te leren spelen met behulp van bladmuziek. In deel 1 leerden we noten lezen en spelen, in het tweede deel leerden we de majeur en mineur toonladders kennen. In dit derde deel gaan we dieper in op maat en ritme. Hiervoor is het handig als je deel 1 hebt doorgenomen, zodat je de noten die we in dit boek gebruiken makkelijk kunt vinden. Ook is het handig als je van deel 2 tenminste de inleiding en een paar toonladders hebt doorgenomen, zodat je vertrouwd bent met vingerzetting, het spelen met twee handen en de voortekens. Wat betreft het spelen met twee handen is het onze ervaring dat muziek lezen en spelen niet alleen gaat over begrijpen wat er in de bladmuziek staat, maar dat het soms ook flink wat oefening vraagt voordat je handen een oefening 'lekker' kunnen spelen. Met twee handen spelen is een stuk lastiger dan spelen met een enkele hand. Dit geldt zeker ook voor ritme. Daarom hebben we er voor gekozen alle oefeningen voor twee handen te maken, zodat je zo snel mogelijk vertrouwd raakt met de coördinatie van beide handen. Bij iedere oefening zul je daarom steeds twee notenbalken zien. Net als in deel 1 en 2 gebruiken we de bovenste notenbalk voor de rechterhand en de onderste notenbalk voor de linkerhand. Beide notenbalken worden samengehouden door een accolade. Samen vormen ze een muziekregel. Noten die onder elkaar staan, worden tegelijk gespeeld. Wanneer een hand niet speelt staat er een rustteken ⏏ :

rechterhand rust E (rechterhand) E (rechterhand) rechterhand rust

A (linkerhand) linkerhand rust A (linkerhand) linkerhand rust

Bij veel oefeningen in het eerste hoofdstuk spelen we met de linkerwijsvinger de noot A en met de rechterwijsvinger de noot E. Voor de duidelijkheid hebben we deze hieronder op het klavier grijs ingekleurd:

Op de pagina hiernaast zie je een overzicht van alle andere noten en de bijbehorende toetsen op de piano die we gebruiken in dit boek. Als je nog geen noten kunt lezen en spelen, raden we aan eerst deel 1 (Noten leren lezen en spelen) door te nemen, voordat je met dit boek begint.

Vingerzetting

In deel 2 hebben we uitgebreid stilgestaan bij vingerzetting. Vingerzetting geeft aanwijzingen met welke vingers je noten het beste kunt spelen. Behalve de noten op de twee notenbalken zien we daarom boven en onder de eerste noot in kleine cijfers het getal 2 staan. Dit getal geeft de vinger aan waarmee je de noot kan spelen. Voor pianisten is de duim de eerste vinger, de wijsvinger de tweede vinger, de middelvinger de derde, de ringvinger de vierde en de pink de vijfde vinger. Wanneer, zoals in het voorbeeld hierboven, bij een noot een '2' staat, dan speel je deze dus met de wijsvinger. Omdat de noten daarna dezelfde noten zijn, is het vanzelfsprekend dat je deze noten ook met dezelfde vinger speelt. Daarom staat niet bij elke noot een vingerzetting. Probeer nu maar eens te spelen:

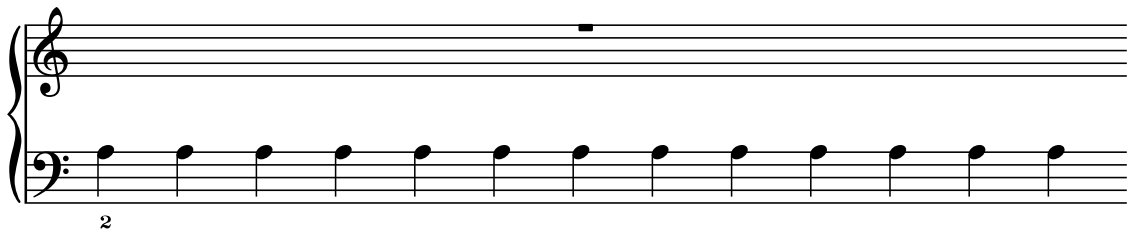
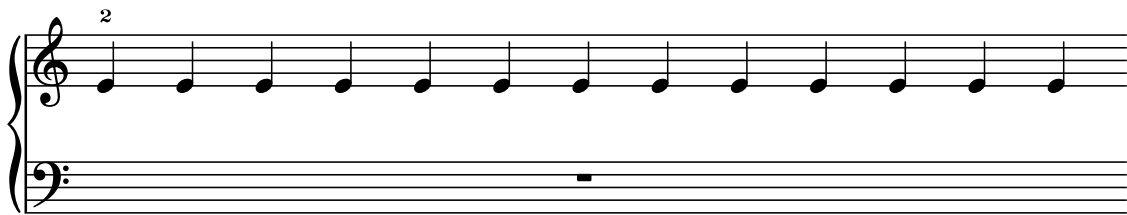
We beginnen iedere reeks oefeningen vaak eerst met dezelfde noten. Je kunt deze dan ook met dezelfde vingers spelen. Vaak gebruiken we dan voor beide handen vinger 2, de wijsvinger. Gaandeweg komen er nieuwe noten bij, waarbij ook de vingerzetting steeds belangrijker wordt. Vooral wanneer een oefening nieuw is of moeilijk, kun je de neiging hebben harder te gaan spelen. Probeer ook dan rustig en niet te luid te spelen. Probeer altijd te luisteren naar wat je speelt, ook bij schijnbaar eenvoudige oefeningen. Om je er aan te herinneren niet te luid te spelen, staat aan het begin van de oefeningen het teken ***p***. Dit teken staat voor 'piano', de Italiaanse term voor 'voorzichtig'. In de praktijk betekent piano dat je 'zacht' speelt.

De oefeningen waarbij je meer verschillende noten moet spelen vragen ook meer oefening en concentratie, omdat je bij deze oefeningen niet alleen op het ritme moet letten, maar ook op de vingerzetting. Vind je deze oefeningen te moeilijk, dan kun je ze gerust eerst overslaan en later nog eens proberen. Bedenk bij alle oefeningen dat het *oefeningen* zijn; je kunt een oefening zo vaak herhalen als je wilt, maar je hoeft een oefening niet perfect te kunnen spelen voordat je verdergaat met een volgende oefening. Probeer letterlijk te 'spelen met bladmuziek' en je zult al doende steeds iets nieuws ontdekken.

Puls

Wanneer je denkt aan het spelen van ritme, denk je misschien al snel aan ‘in de maat spelen’. In muziek bestaat er echter een fundamenteeler principe dat aan ‘maat’ ten grondslag ligt en dat is de zogenaamde ‘puls’. Een puls is een in de tijd volledig gelijkmatig verdeeld patroon, zoals het tikken van een klok.

Je kunt een puls bijvoorbeeld noteren zoals hieronder. Voor beide handen hebben we een aparte regel geschreven. Probeer het maar eens te spelen. Belangrijk is dat je elke noot even lang speelt. Het blokje midden op een notenbalk is een rustteken. Bij de eerste muziekregel speelt de rechterwijsvinger en heeft de linkerhand rust; bij de tweede muziekregel speelt de linkerwijsvinger en heeft de rechterhand rust.

Al je niet zeker weet of je wel regelmatig speelt, kun je bijvoorbeeld proberen met een tikkende klok mee te spelen. Je kunt ook een *metronoom* gebruiken. Dat is een handig instrument dat regelmatig tikt en waarvan je de snelheid kunt instellen. Je kunt een metronoom makkelijk vinden en installeren als app op de computer, tablet of telefoon. Je kunt ze ook als los apparaat kopen. In plaats van een metronoom is het ook een goed idee om eens proberen mee te klappen op de regelmatige passen die je maakt tijdens een wandeling. Een andere, heel natuurlijke, puls is de hartslag. Probeer deze eens te voelen en gebruik deze puls dan eens voor de oefening hierboven. Een andere oefening kan zijn om mee te spelen (of te tikken) met muziek die een duidelijke puls heeft. De meeste muziek heeft dat wel, vooral popmuziek met een duidelijke *beat* of een *groove*, wat eigenlijk gewoon andere woorden zijn voor puls.

Maat

Wanneer je een puls speelt of tikt, dan is er een natuurlijke neiging om de puls in stukjes op je te delen. In bladmuziek kunnen we deze opdeling aangeven door middel van maatstrepen. In het voorbeeld hieronder zijn dit de verticale strepen die de noten verdelen in groepjes van vier:

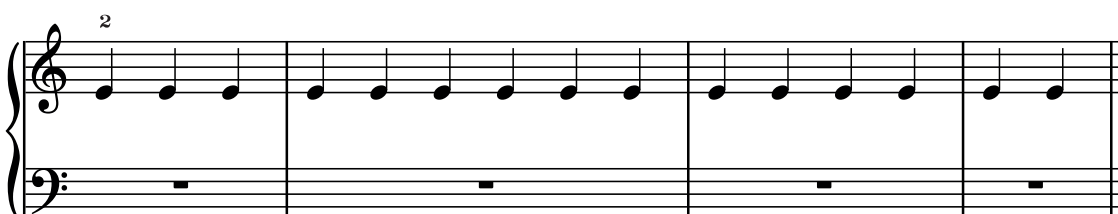
De maatstrepen verdelen de noten in groepjes van vier. Eén zo'n groepje noemen we een maat. Ook al verdelen maten de noten in groepjes, ze *veranderen de puls niet*. Je speelt de noten dus gelijkmatig achter elkaar door. Probeer de noten hierboven zo regelmatig mogelijk te spelen. Je mag in deze oefening de maatstrepen niet 'horen'.

Overigens, de laatste maatstreep is anders dan de overige maatstrepen. We noemen dit een eindstreep. De eindstreep markeert het einde van een muziekstuk, of, zoals in dit boek, het einde van een oefening.

Je kunt noten in allerlei groepjes verdelen. Hieronder een voorbeeld van groepjes van drie. Speel ook deze oefening zo regelmatig mogelijk, zodat je geen maatstrepen 'hoort':

De onderverdeling in maten kan werkelijk van alles zijn. Ook groepjes van verschillende lengte zijn mogelijk. Hieronder een voorbeeld van afwisselende groepjes van 3, 6, 4 en 2 noten:

Tellen

De maat zorgt dus voor een onderverdeling van de noten. Net als het opdelen van de puls in maten, is het ook een natuurlijke neiging van mensen om de puls te gaan tellen. Hieronder hebben we een aantal voorbeelden uitgeschreven van maten met telling (nu voor de linkerhand). Speel deze oefeningen en tel daarbij hardop mee. Let er op dat je regelmatig blijft spelen en tellen. Iedere tel duurt even lang!

Maten met twee tellen:

Eén twee één twee één twee één twee

2

Maten met drie tellen:

Eén twee drie één twee drie één twee drie één twee drie

2

Maten met vier tellen:

Eén twee drie vier één twee drie vier één twee drie vier één twee drie vier

2

Maten met verschillend aantal tellen:

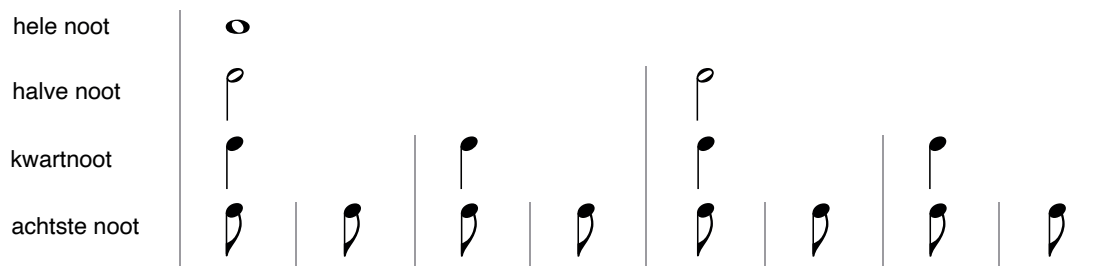
Eén twee drie één twee drie vier vijf zes één twee drie vier één twee

2

Maatsoorten en lengte van noten

Het aantal tellen in de maat is bepalend voor de maatsoort. Je hebt bijvoorbeeld maten met twee, drie, vier of zes tellen. Deze maten komen veel voor en we gaan ze daarom ook veel oefenen. Maar je kunt ook maten hebben met vijf, zeven, acht of een ander aantal tellen. Omdat we graag willen dat je ook minder gebruikte tellingen leert begrijpen, zullen we ook maten met 5 tellen oefenen.

De maatsoort geeft niet alleen het aantal tellen in de maat aan, *maar ook wat voor soort noot we gebruiken om mee te tellen*. Er zijn namelijk verschillende lengtes van noten. Zo is er een hele noot, een halve noot, een kwart noot (een kwart is één vierde of $\frac{1}{4}$), een achtste noot, enzovoort. Zoals je ziet, wordt de lengte van de noot steeds gehalveerd. Er bestaat dus ook een 16de, een 32ste noot en er zijn zelfs nog kleinere waarden, die in de praktijk niet veel gebruikt worden. De verschillende lengtes (die we ook wel 'nootwaarden' of 'duur' noemen) worden met verschillende vormen genoteerd in bladmuziek. Hieronder staan de meest gebruikte nootwaarden en hun lengtes ten opzichte van elkaar:

De lengtes van nootwaarden kunnen we ook zo formuleren:

- Een hele noot (open zonder stok) duurt net zo lang als twee halve noten.
- Een halve noot (open met stok) duurt net zo lang als twee kwartnoten.
- Een kwartnoot (dicht met stok) duurt net zo lang als twee achtste noten.
- Een achtste noot (stok met vlag) duurt net zo lang als twee zestiende noten.

Probeer als oefening eens te kijken of je de volgende zinnen kunt begrijpen:

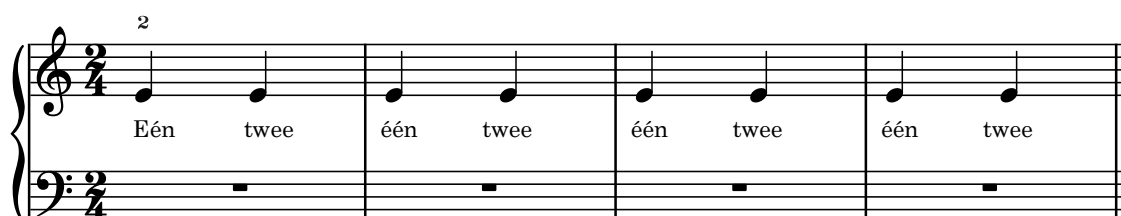
- 'Er passen twee halve noten in een hele noot.'
- 'Er passen twee kwartnoten in een halve noot.'
- 'Er passen twee achtste noten in een kwartnoot.'
- 'Er passen twee zestiende noten in een achtste noot.'
- 'In een hele noot passen vier kwartnoten.'

In de voorgaande oefeningen hebben we tot nu toe de kwartnoot gebruikt. Laten we de kwartnoot daarom eens bekijken als voorbeeld in een maatsoort. Stel dat we een maatsoort willen met twee tellen per maat en waarin de eenheid van tellen de kwartnoot is. We noemen zo'n maat een tweekwartsmaat: twee kwartnoten per maat. We noteren deze maat als een twee met daaronder een vier. De twee staat voor het aantal tellen; de vier zegt dat de teleenheid een kwartnoot is (een kwart is immers één vierde). In bladmuziek ziet de tweekwartsmaat er zo uit:

2 Er zitten 2 tellen in de maat
4 De teleenheid is de kwartnoot

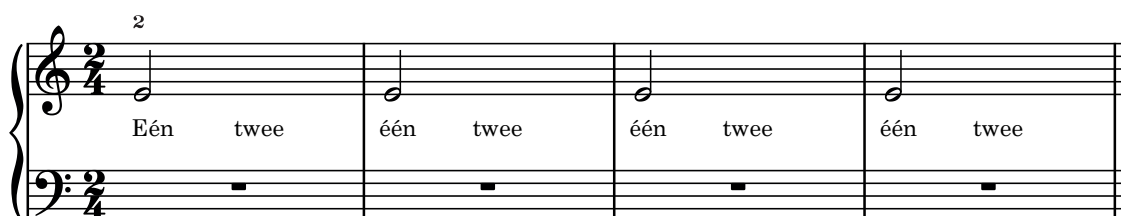
Hieronder een voorbeeld van vier tweekwartsmaten waarin de rechterwijsvinger iedere maat twee kwartnoten speelt. Probeer het maar eens te spelen en hardop mee te tellen:

²

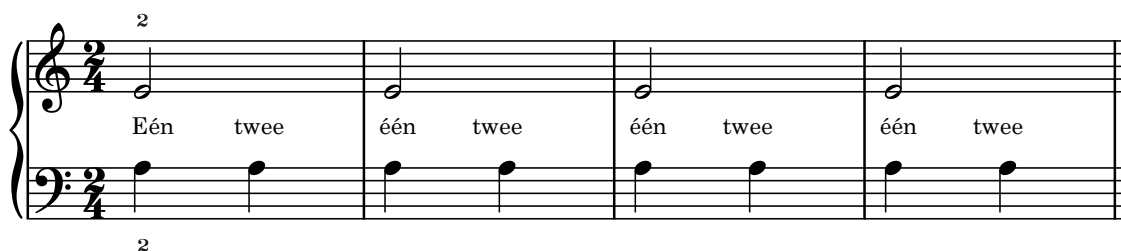
Stel nu dat we een noot over de hele lengte van een tweekwartsmaat willen spelen. Dan kunnen we de halve noot gebuiken. Een halve noot duurt net zo lang als twee kwartnoten. In een tweekwartsmaat 'vult' een halve noot daarom de hele maat. In onderstaande oefening moet je iedere halve noot daarom twee tellen 'vasthouden'. Probeer het maar eens, terwijl je hardop blijft tellen:

²

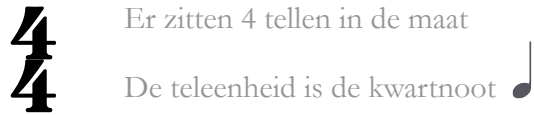
In de volgende oefening speel je met je rechterwijsvinger iedere maat één keer een halve noot (die je twee tellen vasthoudt) terwijl je met je linkerwijsvinger iedere maat twee keer een kwartnoot speelt. Als je het te moeilijk vindt om met twee handen te spelen, kun je ook eerst beide handen apart oefenen. Let er wel op dat je hardop blijft meetellen:

²

₂

Stel dat we een maatsoort willen aangeven met vier tellen per maat, en waarin de eenheid van tellen de kwartnoot is. Zo'n maat noemen we een vierkwartsmaat. We geven deze maat aan met een vier met daaronder nog een vier. De bovenste vier staat voor het aantal tellen in de maat; de onderste vier zegt dat de teleenheid een kwartnoot is:

Omdat de vierkwartsmaat zoveel gebruikt wordt, wordt deze in bladmuziek ook wel genoteerd als **C**. Dit teken heeft een historische oorsprong. Wij gebruiken $\frac{4}{4}$ omdat we het belangrijk vinden dat je leert begrijpen wat de getallen in de maatsoort betekenen.

Speel met je wijsvinger van de rechterhand de volgende vier maten en tel hardop mee bij iedere kwartnoot die je speelt. Iedere maat heeft vier kwartnoten:

In de volgende oefening speel je met de linkerhand iedere maat vier kwartnoten. Ondertussen tel je hardop mee. Met de rechterhand speel je iedere maat twee halve noten. Let er op dat je iedere halve noot twee tellen vasthoudt. Als je het te moeilijk vindt om met twee handen te spelen, kun je ook hier eerst beide handen apart oefenen (dit geldt voor alle oefeningen):

We gaan nu de hele noot oefenen. Speel met de rechterhand iedere maat vier kwartnoten. Ondertussen tel je hardop mee. Met de linkerhand speel je iedere maat één hele noot. Let er op dat je iedere hele noot vier tellen vasthoudt:

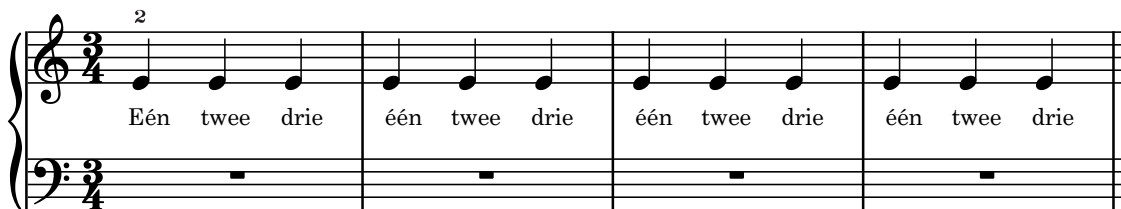
We gaan nu kijken naar de driekwartsmaat. Dat is een maatsoort met drie tellen per maat, waarbij de teleenheid opnieuw de kwartnoot is. We geven deze maatsoort aan met een drie met daaronder een vier. Het bovenste getal staat voor de drie tellen in de maat; de onderste vier zegt dat de teleenheid een kwartnoot is:

3
4

Er zitten 3 tellen in de maat

De teleenheid is de kwartnoot

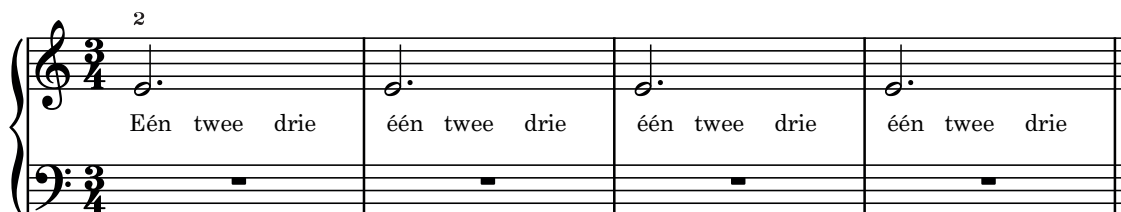
Speel met je wijsvinger van de rechterhand de volgende vier maten en tel hardop mee bij iedere kwartnoot die je speelt. Iedere maat heeft drie kwartnoten:

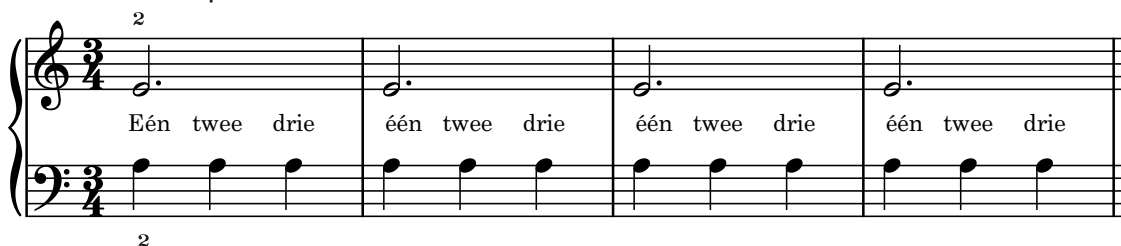
Bij de volgende oefening is het de bedoeling dat je iedere maat één noot speelt die drie tellen duurt. Maar in een maat waar de kwartnoot 1 tel duurt, duurt een halve noot twee tellen en een hele noot vier. Hoe kunnen we een noot schrijven die drie tellen duurt? Dit doen we door een punt achter de halve noot te schrijven. De punt betekent dat een noot anderhalf keer zo lang wordt. Bij een halve noot tel je er dus de lengte van een kwartnoot bij. De lengte van een halve noot met punt is hetzelfde als drie kwartnoten:

$$\text{half note with dot} = \text{quarter note} + \text{quarter note} = \text{quarter note} + \text{quarter note} + \text{quarter note}$$

We noemen deze noot ook wel een 'gepunteeerde' of 'gepunteerde' noot. Een noot met een punt dus. In de bladmuziek hieronder houdt de rechterhand de gepunteeerde noot steeds drie tellen aan:

Blijf meetellen terwijl rechts gepunteeerde halve noten speelt en links kwartnoten speelt:

Om het verschil tussen een gepunteerde halve noot en een ‘gewone’ halve noot extra duidelijk te maken, doen we nog een oefening met de driekwartsmaat. Nu spelen we met de rechterhand op de eerste tel een halve noot (zonder punt). Deze duurt twee tellen. De laatste tel in de maat krijgt daarom een rust. Met de linkerhand spelen we de eerste twee tellen van de maat een kwartnoot. Ook de linkerhand krijgt daarom op de laatste tel een rust. Beide handen laten dus op de derde tel de toetsen los:

2

Eén twee drie één twee drie één twee drie één twee drie

2

Als je goed kijkt naar bovenstaande oefening, kun je zien dat het rustteken ⏏ dezelfde duur heeft als een kwartnoot. Dit rustteken noemen we dan ook een kwartrust.

We hebben tot nu toe maatsoorten bekeken waar de teleenheid steeds een kwartnoot is. Maar de teleenheid kan natuurlijk ook een andere nootwaarde zijn. Laten we bijvoorbeeld eens kijken naar een maatsoort waarin we zes achtsten tellen. Zo'n maatsoort noemen we een zesachtste maat. We schrijven deze maat als een zes met daaronder een acht. De zes staat voor het aantal tellen in de maat; de acht zegt dat de teleenheid een achtste noot is:

6 Er zitten 6 tellen in de maat
8 De teleenheid is de achtste noot ♩

Zoals je ziet in de oefening hieronder, zijn de achtsten in twee groepjes van drie verdeeld. Dit is een manier van noteren die kenmerkend is voor de zesachtste maat. Let er op dat we nu achtste noten gebruiken voor één tel, terwijl we bij de vorige maatsoorten kwartnoten gebruikten voor één tel. Je zou de neiging kunnen hebben om de achtste noten sneller te spelen dan je de kwartnoten speelde, maar daar is geen reden voor. De zesachtste maatsoort zegt dat er 6 tellen in een maat zitten, maar zegt niets over de snelheid waarmee je moet spelen. Probeer de oefening maar eens te spelen. Tel net zo snel mee als je bij de vorige oefeningen deed:

2

Eén twee drie vier vijf zes één twee drie vier vijf zes

Probeer voordat je de volgende oefening gaat spelen, goed te begrijpen wat er staat. Links speelt een halve noot met een punt; deze krijgt in de zesachtste maat 6 tellen.

Een halve noot is net zo lang als twee kwartnoten en net zo lang als vier achtste noten:

$$\text{♩} = \text{♩} + \text{♩} = \text{♪} + \text{♪} + \text{♪} + \text{♪}$$

Een halve noot met een punt is anderhalf keer zo lang. Dat is net zo lang als drie kwartnoten en net zo lang als zes achste noten:

$$\text{♩} = \text{♩} + \text{♩} + \text{♩} = \text{♪} + \text{♪} + \text{♪} + \text{♪} + \text{♪} + \text{♪} = \text{♩} + \text{♩} + \text{♩}$$

Een halve noot met een punt vult dus de hele zesachtste maat. Probeer het maar eens te spelen:

2

Eén twee drie vier vijf zes één twee drie vier vijf zes

2

Op een vergelijkbare manier kun je ook de lengte van een kwartnoot met punt uitrekenen:

$$\text{♩} = \text{♪} + \text{♪}$$

$$\text{♩} = \text{♪} + \text{♪} + \text{♪}$$

In de volgende oefening speel je met de rechterhand achtsten en met de linkerhand kwartnoten met een punt:

2

Eén twee drie vier vijf zes één twee drie vier vijf zes

2

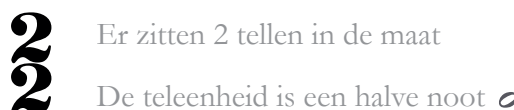
Een kwartrust met een punt is net zo lang als een kwartnoot met een punt:

2

Eén twee drie vier vijf zes één twee drie vier vijf zes

2

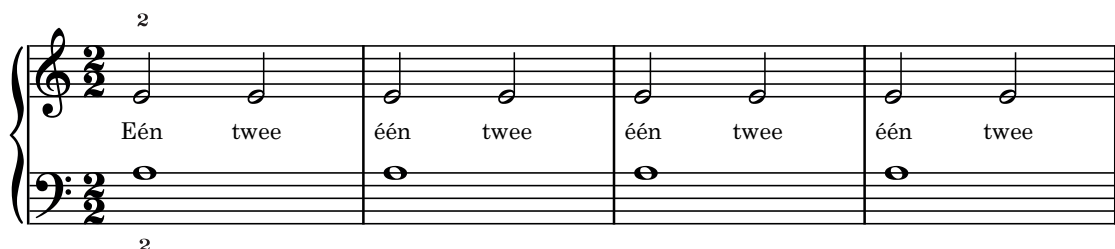
We sluiten de introductie op de maatsoorten af met een maat met twee tellen en waar de teleenheid een halve noot is. Zo'n maatsoort noemen we een tweetweede maat. We schrijven deze maat als een twee met daaronder nog een twee. De bovenste twee staat voor het aantal tellen in de maat; de onderste twee zegt dat de teleenheid een halve noot is:

In de bladmuziek noteren we in deze maatsoort iedere tel als een halve noot. Iedere maat krijgt dus twee halve noten. De tweetweede maatsoort zegt dat er 2 tellen in een maat zitten, maar zegt niets over de snelheid waarmee je moet spelen. Tel bij deze oefeningen dus net zo snel als je bij de andere oefeningen deed.

Wanneer we met de linkerhand een noot twee tellen willen aanhouden, dan gebruiken we in deze maatsoort de hele noot:

We hebben nu een aantal maatsoorten bekeken. In de volgende hoofdstukken gaan we diverse maatsoorten door en door oefenen. Probeer te onthouden dat het bovenste getal in de maatsoort altijd het aantal tellen in de maat aangeeft. Om dit extra te benadrukken, behandelen we de maatsoorten in volgorde van het aantal tellen per maat. We doen dat in halve noten, kwart noten en achtste noten. Hieronder een overzicht van alle maatsoorten die we in de volgende hoofdstukken gaan oefenen:

			
maten met 2 tellen	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{4}$	$\frac{2}{8}$
maten met 3 tellen	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{8}$
maten met 4 tellen	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{4}$	$\frac{4}{8}$
maten met 5 tellen	$\frac{5}{2}$	$\frac{5}{4}$	$\frac{5}{8}$
maten met 6 tellen	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{4}$	$\frac{6}{8}$

Zoals je ziet, gaan we niet verder dan 6 tellen per maat. Dat is om de oefeningen overzichtelijk te houden. In de praktijk zijn er ook maatsoorten met meer tellen, maar we denken dat wanneer je bovenstaande maatsoorten leert spelen, je alle andere maatsoorten ook zult kunnen leren spelen. Op dezelfde manier kun je ook maatsoorten hebben waarin de teleenheid een andere is dan een halve, kwart- of achtste noot. Zo komen bijvoorbeeld de 16ste of 32ste noot als teleenheid nog wel eens voor. Er zijn nog andere, complexe maatsoorten die weinig worden gebruikt. Ook hier geldt dat we ons beperken tot bovenstaande maatsoorten om dit boek overzichtelijk te houden.

Maat en maatsoorten

Nu je een aantal maatsoorten hebt gezien, vraag je je misschien af waarom er zoveel verschillende maatsoorten zijn. Componisten kunnen allerlei redenen hebben om te kiezen voor een bepaalde maatsoort, maar altijd heeft het te maken met de onderverdeling van de puls. We spreken van maat wanneer er in een puls sprake is van regelmatige, terugkerende accenten. De maatsoort geeft aan hoe deze regelmaat over de puls is verdeeld.

De eerste tel van de maat heeft traditioneel meer nadruk dan de opeenvolgende tel(len). We noemen de eerste tel daarom het zware maatdeel. Je kunt ook zeggen dat de eerste tel het accent (de nadruk) krijgt. De tweede tel noemen we het zwakkere maatdeel. Probeer maar eens op de eerste tel de nadruk te leggen:

één twee | **één** twee | **één** twee ...

Ook wanneer de maatsoort drie tellen heeft, is de eerste tel het zware maatdeel. De tweede en derde tel zijn de zwakkere maaddelen. Als je hardop telt merk je het vanzelf:

één twee drie | **één** twee drie | **één** twee drie ...

Wanneer de maatsoort vier tellen heeft, kun je zeggen dat deze is samengesteld uit twee maten van twee tellen. Twee plus twee is immers vier. Een maat met vier tellen heeft op de eerste tel net een zwaarder accent dan op de derde tel. Het accent op de derde tel noemen we daarom een nevenaccent. Probeer het maar eens:

één twee **drie** vier | **één** twee **drie** vier | **één** twee **drie** vier ...

Omdat bij deze maatsoort de derde tel minder zwaar is dan de eerste tel, is het patroon anders dan een herhaling van een maatsoort met twee tellen. Niet alleen de tijd tussen de accenten, maar ook de zwaarte van de accenten is bepalend voor een maatsoort.

Een maatsoort met zes tellen is traditioneel samengesteld uit twee groepjes van drie tellen. Je krijgt dan een zwaar maatdeel op de eerste tel, en een nevenaccent op de vierde tel. Het patroon is daardoor anders dan twee maten van drie tellen. Probeer het maar eens:

één twee drie **vier** vijf zes | **één** twee drie **vier** vijf zes ...

Wanneer de maatsoort vijf tellen heeft, spreken we van een onregelmatige maatsoort. Je kunt deze maatsoort namelijk alleen samenstellen uit kleinere delen met een verschillend aantal tellen:

één twee drie **vier** vijf
één twee **drie** vier vijf

Je kunt deze maatsoort ook tellen met alleen het accent op de eerste tel:

één twee drie vier vijf

Er zijn allerlei onregelmatige maatsoorten. Behalve de maatsoorten met vijf tellen, oefenen we deze niet in dit boek. Maar je kunt deze maatsoorten makkelijk leren spelen nadat je de oefeningen in dit boek hebt gedaan. Zulke maatsoorten hebben altijd groepjes met een verschillend aantal tellen, bijvoorbeeld 2-2-2-3. Zo'n maatsoort tel je dan als:

één twee | **één** twee | **één** twee | **één** twee drie

Omdat de verdeling van accenten en nevenaccenten over de puls bij de verschillende maatsoorten anders is, klinken ze ook anders. Het is goed om te beseffen dat er geen dwingende regels zijn om bij bepaalde maatsoorten bepaalde accenten te spelen. Door af te wijken van de 'regels' kan de muziek juist interessanter worden. Toch is het altijd de onderliggende regelmaat van de maat die de muziek 'draagt' en er ook voor zorgt dat de levendigheid – die vaak een zekere onregelmatigheid heeft – duidelijk hoorbaar wordt.

Maat en taal

Maat en beklemtoning (accenten) vinden we niet alleen in de muziek, maar ook in taal, poëzie en liedteksten.

Wanneer woorden worden gezongen, dan is het 'muzikaal logisch' dat de lettergrepen met de klemtoon gezongen worden op een zwaar maatdeel. Op dezelfde manier is het logisch om de woorden die in een zin de nadruk krijgen te plaatsen in een zwaar maatdeel. Zo is het volgende fragment logisch, omdat de maatsoort met twee tellen past bij de klemtonen en de nadruk op de woorden in de zin:

Ik ga nu een stuk - je lo - pen.

De volgende zin past beter in een driekwartsmaat:

De - ze mu - ziek vind ik mooi en ge - past.

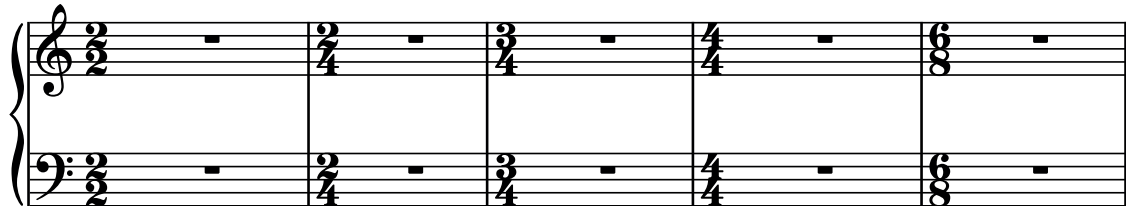
Verschillende teleenheden

We hebben geprobeerd duidelijk uit te leggen waarom er maatsoorten zijn met verschillend aantal tellen. Laten we nu kort stilstaan bij het onderste getal in de maatsoort dat de teleenheid aangeeft. Wanneer we naar het aantal tellen in de maat kijken, dan zijn de maten in onderstaand voorbeeld gelijk aan elkaar; alle maten hebben drie tellen:

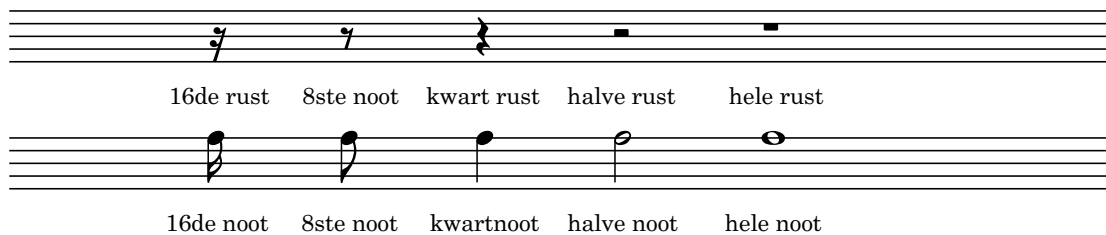
De drie maten in dit voorbeeld kunnen op precies dezelfde manier gespeeld worden. Dit roept de vraag op waarom een componist er voor kiest om een achtste, kwart- of halve noot als teleenheid te gebruiken. Enkele uitzonderingen daargelaten, is hier geen eenduidige reden voor. Soms is er sprake van traditie of gewoonte, soms is het een persoonlijke voorkeur. Het kan ook zijn dat muziek makkelijker leesbaar wordt door hoge of juist lage nootwaarden te gebruiken. Verschillende nootwaarden onderaan de maatsoort leveren immers heel verschillende 'notenbeelden' op; de muziek 'ziet' er in de drie maten hierboven steeds anders uit. Toch speel je de muziek op dezelfde manier! Om vertrouwd te raken met verschillende notenbeelden, oefenen we ze daarom allemaal. Een veel voorkomende gedachte is dat de 3/8 maat sneller gespeeld zou moeten worden dan de 3/4 – en de 3/4 sneller dan de 3/2. Dit hoeft niet zo te zijn. De snelheid waarmee je speelt heeft te maken met het tempo, niet met de maatsoort. Op het tempo komen aan het eind van dit hoofdstuk kort terug.

Rusten

We hebben al een aantal rusten gezien in de oefeningen. De zogenaamde 'hele' rust heb je al vaak gezien. Dit is een rust die aangeeft dat de hele maat een rust heeft. Deze rust ziet er voor verschillende maatsoorten hetzelfde uit:

Hieronder geven we een overzicht van rusten met daaronder noten van dezelfde lengte. Ook hier zien we de hele rust, als een rust die net zo lang is als een hele noot.

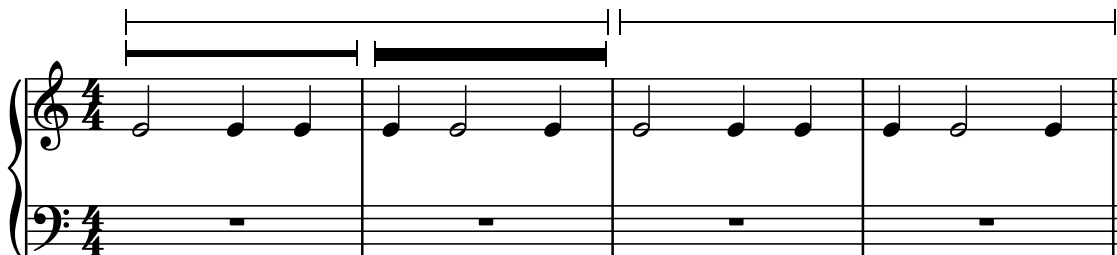
Overgebonden noten

Wanneer een noot moet doorklinken van de ene maat naar de andere, geven we dit aan door middel van overgebonden noten. We gebruiken hiervoor een verbindingsboog tussen twee dezelfde noten. In het voorbeeld hieronder is de hele noot in de eerste maat overgebonden naar een hele noot in de tweede maat. We spelen dit door de noot twee maten lang vast te houden (twee keer vier tellen, in totaal acht tellen). De hele noot in de derde maat is overgebonden met een halve noot in de vierde maat. We spelen dit door de noot anderhalve maat vast te houden (4 tellen plus 2 tellen is in totaal 6 tellen):

Ritme

Ritme is iets anders dan maat. Maat gaat over de regelmatige indeling van tijd en accenten in een stuk muziek. Ritme gaat over de afwisseling van lange en korte noten in een stuk muziek. In het voorbeeld hieronder hebben de eerste twee maten elk een ander ritmisch patroon. We hebben boven deze twee maten een dikke en een extra dikke streep gezet. Probeer de noten onder deze dikke strepen maar eens te spelen (de eerste twee maten). Omdat je een afwisseling van lange en korte noten speelt, speel je nu een ritmisch patroon:

Kijk nu eens naar de noten onder de boventse twee dunne strepen. Het zal je opvallen dat het ritmisch patroon van beide stukken hetzelfde is. Wat we hiermee willen zeggen is:

- maat 1 is een ritmisch patroon, dat wordt herhaald in maat 3
- maat 2 is een ritmisch patroon, dat wordt herhaald in maat 4
- maat 1 en 2 vormen samen een nieuw ritmisch patroon
- het ritmisch patroon van maat 1 en 2 wordt herhaald in maat 3 en 4

In de praktijk is het aantal denkbare ritmische patronen eindeloos. Wat je in dit boek leert, is het lezen en spelen van ritmische patronen. Daarbij is het belangrijk dat je de diverse maatsoorten leert, dat je leert tellen en dat je leert wat de nootlengtes zijn. Daarnaast is het belangrijk dat je gaat ervaren wanneer een stukje muziek wordt herhaald. Een ritme herken je namelijk nauwelijks zonder herhaling. Herhaling is daarom essentieel in vrijwel alle muziek.

Eén aspect van de oefeningen in dit boek is het leren lezen en begrijpen van de bladmuziek: dit is het verstandelijk begrijpen wat er staat. Een ander aspect van de oefeningen is het motorische: vaak zul je een oefening een aantal keer moeten doen voordat je het 'in de vingers hebt.' Omdat ritme over de duur van de noten gaat, kan een aarzeling in het spelen het ritme doorbreken. Het 'motorisch kennen' van de muziek is daarom belangrijk voor een ritmisch correcte uitvoering. Ook al is dit belangrijk, probeer het oefenen ervan vooral niet te overdrijven. Je kunt gerust naar een volgende oefening gaan, ook als je een oefening nog niet foutloos kunt spelen. De tijd is je vriend! Oefeningen die je nog niet vlekkeloos kunt spelen, speel je een aantal dagen later misschien moeiteloos. Het is wonderlijk, maar juist door rust zal je spel beter worden. Dit geldt vooral voor het motorische aspect: ons zenuwstelsel leert door herhaling en rust. De oefeningen in dit boek zijn hierop gebaseerd. Dus: speel en rust!

Tempo

Het tempo geeft de snelheid van de puls aan. 'Langzaam', 'snel' of 'heel snel' zijn allemaal aanduidingen voor een tempo. Een tempoaanduiding kan ook een bepaald gevoel of een bepaalde sfeer aangeven, zoals 'triest', 'gedragen' of 'vrolijk'. Wanneer men het tempo precies wil aanduiden, wordt vaak gebruikt gemaakt van 'beats per minute' of BPM. Dit zijn het aantal slagen dat de puls maakt per minuut. In onderstaand voorbeeld is de tempoaanduiding zwart gedrukt. Het geeft aan dat er 60 kwartnoten per minuut geteld moeten worden (dit één tel per seconde):

We gebruiken bij de oefeningen overigens geen tempoaanduidingen. Het is namelijk de bedoeling dat je de oefeningen doet in het tempo dat jij prettig vindt. De beste manier is om langzaam te beginnen, zodat je de oefening goed begrijpt en 'in de vingers' krijgt. Daarna kun je het tempo opvoeren. Je hoeft de oefeningen beslist niet heel snel te kunnen doen. Het is belangrijker dat je tijdens de oefeningen tegelijk leert lezen en spelen. Van bladmuziek spelen vraag altijd concentratie. Wanneer je moe wordt, kun je beter even stoppen. Net als bij alle studies, is het beter om regelmatig en kort te studeren, dan af en toe heel lang.

We wensen je veel plezier met de oefeningen!

Leren tellen in de maat

Maten met twee tellen

1

Speel en tel hardop mee.

Eén twee één twee één twee één twee

p

Speel en tel hardop mee.

Eén twee één twee één twee één twee

p

Speel en tel in gedachten mee.

Eén twee één twee één twee één twee

p

Maten met twee tellen

2

Tel mee, ook bij de langere noten.

2
Eén twee één (twee) één twee één (twee)
p

2
Eén twee één twee één twee één twee
p

2
Eén twee één twee één twee één twee
p

3

Tel mee, let op de rusten.

2
Eén twee één twee één twee één twee één twee één twee
p

2
Eén twee één twee één twee één twee één twee één twee
p

2
Eén twee één twee één twee één twee één twee één twee
p

Maten met twee tellen

4

Speel en tel in gedachten mee.

Eén twee één twee één twee één twee één twee

p

één twee één twee één twee één twee één twee

Eén twee één twee één twee één twee één twee

p

één twee één twee één twee één twee één twee

Eén twee één twee één twee één twee één twee

p

één twee één twee één twee één twee één twee

Maten met twee tellen

5

Vanaf hier staan de tellen er niet meer bij. Blijf desondanks steeds meetellen.

1 2 2 3 3 4 4

p

1 5

1 5

1 2 2 3 3 4 4

1 2 2 3 3 4 4

p

1 5

1 5

1 2 2 3 3 4 4

1 2 2 3 3 4 4

p

1 5

1 5

1 2 2 3 3 4 4

Maten met twee tellen

6

Tel mee, let op de rusten en overgebonden noten

3 2 1

p

1 2 3

1

één twee één twee

3

3 2 1

p

1 2 3

1

één twee één twee

3

3 2 1

p

1 2 3

1

één twee één twee

3

Maten met twee tellen

7

Blijf in gedachten meetellen.

Musical score for exercise 7, 2/3 time signature, piano dynamics. The score consists of two systems of two staves each. The first system has a treble clef with notes G4, A4, B4, A4, G4 and a bass clef with notes E3, F3, G3, F3, E3. The second system has a treble clef with notes G4, A4, B4, A4, G4 and a bass clef with notes E3, F3, G3, F3, E3. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above or below notes.

8

Blijf in gedachten meetellen.

Musical score for exercise 8, 2/4 time signature, piano dynamics. The score consists of two systems of two staves each. The first system has a treble clef with notes G4, A4, B4, A4, G4 and a bass clef with notes E3, F3, G3, F3, E3. The second system has a treble clef with notes G4, A4, B4, A4, G4 and a bass clef with notes E3, F3, G3, F3, E3. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above or below notes.

9

Blijf in gedachten meetellen.

Musical score for exercise 9, 2/2 time signature, piano dynamics. The score consists of two systems of two staves each. The first system has a treble clef with notes G4, A4, B4, A4, G4 and a bass clef with notes E3, F3, G3, F3, E3. The second system has a treble clef with notes G4, A4, B4, A4, G4 and a bass clef with notes E3, F3, G3, F3, E3. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above or below notes.

**De volgende 50 bladzijden met oefeningen
zijn uit dit voorbeeld weggelaten.**

**De oefeningen op de volgende bladzijde
geven een indruk van het niveau dat je
tegen het einde van Ritme leren lezen en
spelen hebt bereikt.**

Herhalingen vanaf het begin

5

p

6

f

7

f

8

p

p

p